

BİR SOSYAL YARDIM ORGANİZASYONU OLARAK KIZILAY

Doç. Dr. Amiran KURTKAN

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi

Yardımlaşma teşekkülleri bir memleketin içtimai olgunluğunun delilini teşkil ederler. Bunların kısa veya uzun bir maziye sahip oluşları ve bu mazinin şu veya bu derecede başarılı faaliyetlerle dolu oluşu sadece bu teşekküllerin değil, fakat onların içinde doğup geliştikleri içtimai muhitin hususiyetleri hakkında da bir fikir verebilir. Bu konferansımızda biz de en eski yardımlaşma teşekküllerimizden biri olan Kızılay Derneğini bu görüş vaziyesinden ele almaya çalışacağız.

Binaenaleyh, Kızılaycılık fikri ile ve Kızılay ile ilgili bulunan konumuzu bu maksadı temin edecek tarzda işleyebilmek için bunu evvelâ Kızılaycılık fikrinin doğuşu ve Kızılayın mazisi yönünden, ikinci olarak Kızılay müessesesinin bünyesi ve vasıfları bakımından ve üçüncü olarak da Kızılay Derneğinin ilerideki faaliyetlerinin istikametlendirilmesi zaviyesinden ele almamız muvafık olacaktır. Bu suretle bahis konusu yardımlaşma teşekkülünün mazisi, bugünkü durumu ve istikbali ile ilgili olarak umumî bir fikre vasıl olabilirsek, kanaatimizce bu görüş, Kızılay müessesesi ile birlikte Türk cemiyetinin de karşılıklı yardımlaşma faaliyetlerinin inkişafı bakımından sadece statik değil aynı zamanda dinamik (yani değişme sosyolojisinin metodolojisine uygun) bir görünüşünü, muayyen bir zaviyeden de olsa, aksettirebilecektir.

I. KIZILAY FIKRİNİN DOĞUŞU VE KIZILAY'IN MAZİSİ

Eldeki vesikalara göre kuruluş tarihi 11 Haziran, 1868 olan Kızılay Derneği yüz seneye yakın bir maziye geride bırakmış köklü bir müessese karakterini taşımaktadır. Henüz 100 üncü yılını idrak

edememiş olmasına rağmen, içinde bulunduğumuz yıl Kızılay ve Kızılaycılık bakımından hususî bir ehemmiyet taşımış ve bu da, bu müessesenin bu sene yüzüncü yılını tamamlayan Kızıllaç teşekkürü ile yakından ilgili olmasından ileri gelmiştir. Binaenaleyh biz de Kızılay'ın kuruluş sebeplerini anlayabilmek için Kızıllaç'ın kuruluş sebepleri üzerinde durmak mecburiyetindeyiz.

Kızıllaç fikrinin kökleri J. J. Rousseau'nun harp hakkındaki görüşlerine kadar dayanır¹. Gerçekten Rousseau harbin ancak devletler arasında bir mesele olduğu, fakat fertler arasında şahsî bir mesele teşkil etmediği, binaenaleyh devletler hukukunun ancak üniformalı askerler sıfatile birbirine düşman olarak tanıdığı fertlerin silâhlarını bıraktıktan veya teslim olduktan sonra hususî hukuk sahasında da düşman telâkki edilmelerinin mümkün olamayacağı fikrini müdafaa etmişti. Onun esas itibarile harp esirleri için ileri sürdüğü bir fikir yaralılar için de evleviyetle varitti.

Böylece *hukukî* temeli J. J. Rousseau'ya kadar dayanan Kızıllaç fikrinin ahlâkî temelini ise mukaddes kitaplarda bulmak mümkündür. Bütün dinler yardıma muhtaç kimselere şefkat gösterilmesini telkin eden hükümleri ile merhamet duygularımızı tahrike çalışırlar. Bunun içindir ki, biraz sonra da izaha çalışacağımız gibi, Kızıllaç fikri sadece Hristiyan memleketlere şamil olmakla kalmamış, fakat, Kızılay Derneği ile Türkiye ve Kızıllaç ve Güneş müessesesi ile İran gibi müslüman memleketler de bu yardımlaşma hareketine katılarak bahis konusu yardımlaşmanın din ve milliyet farkları gözetilmeksizin milletlerarası bir hüviyete bürünmesini temin edebilmişlerdir. Hattâ Kızıllaç teşekkürünün, İsviçre Hükümetinin dâveti üzerine Cenevre'de 22 Ağustos, 1964 de yapılan ilk toplantısı birçok Hristiyan memleketlerinin basın aleminde gereken alâkayı görmediği halde Ruznamei Ceridei Havadis'in 27 Rebiül-evvel 1281 (11 Eylül 1864) tarihli nüshasında Kongreden bahsedildiği ve kabul edilen andlaşmanın da tamamının neşrolunduğu görülmektedir². Basının bu alâkası dolayısıyla ki halkı Müslüman bir memleket olan Türkiye birçok Hristiyan ülkelerinden daha önce, andlaşmadan hemen birkaç sene sonra, 1868 de bu milletlerarası teşekkürle katılmaya muvaffak olabildiği.

1) Bk. G. Del Vecchio (Roma Üniversitesi Profesörü), Kızıllaç Fikrinin Tarihi, Kızılay Dergisi, Yıl : I, Sayı : I, s. 3.

2) Bk. Melâhat Ruacan : Çok dikkate değer bir açıklama, Kızılay Dergisi, Yıl : 1, Sayı : 4, s. 3.

Kızılaycılık fikrinin teşekkülünde müessir olan diğer bir âmil Kızılaycılığın *hukukî* ve *ahlâkî* temelleri üzerinde yükselen *fiilî* şefkat hareketleri olmuştur. Bu konuda bundan 111 yıl kadar evvel, İstanbul'da Selimiye kışlasında, Kırım harbi yaralıları tedavi ederek Türk cemiyetinin sosyal atmosferine Kızıllaç ve Kızılay fikrinin tohumlarını erkenden serpen Lambalı Kadın, *Florence Nightingale* ve Solferino savaşındaki müşahedelerinden sonra Kızıllaç teşkilâtının kuruluşunda başlıca rolü oynayan İsviçreli Dr. *Henri Dunant* bilhassa zikredilmelidir.

Bunlardan ikincisinin yaralılarla teması mesleği icabı olmuştu. Fakat birincisi, yani *Florence Nightingale* ise hastabakıcılığın henüz bir meslek haline gelmediği, hastaların bakımı ile sadece düşük seviyede kimselerin vazifeli oldukları ve harp yaralılarının da muharebe meydanlarında kendi akibetleri ile başbaşa bırakıldıkları bir devirde İngiltere'nin kibar ailelerinden birine mensup genç ve güzel bir kız olarak refah ve saadet dolu hayatının mânasızlığını hissediyor, kendisini seven herkesi ve ailesini geride bırakıp yaralıları tedavi etmek üzere Kırım'a gitmek için babasına karşı direniyordu. Onun, *faydalı insan* olmak için ve sadece bunun için sarfettiği bütün gayretler hiç şüphesiz kendisinin de itiraf ettiği gibi³, her şeyden evvel dini inançlarından ileri geliyordu. Harp yaralıları tedavi etmenin ayıp telâkki edildiği bir devirde bu işi gönüllü ve ücretsiz olarak ifa eden bir kimsenin bunu şöhrete erişmek veya para kazanmak uğruna yaptığını iddia edebilmeye elbette imkân yoktu. Bunun içindir ki, Kırım harbi yaralılarına karşı gösterilen ihmalin utanılacak derecede olduğunu gazetelerde okuduktan sonra İngiltere Savunma Bakanlığında Türkiye'deki İngiliz Umumî Hastaneleri Kadın Hastabakıcılar liderliğine tâyin emrini alıp hemen yola çıkan ve 4 Aralık 1854 günü Üsküdar'a vararak derhal Selimiye Kışlasındaki faaliyetlerine girişen bu asil ruhlu *insan* din, dil ve milliyet farkına rağmen Türk halkının ilgi ve sempatisine mazhar oldu. Bu ilgi ve sempati, faydalı insan olmak ve harp yaralılarına şefkat göstermek hususlarında bütün dinlerin müşterek akidelere sahip olmalarından ileri geliyordu. Nitekim, harp yaralılarına ve esirlerine yapılması lâzım gelen muamele hakkında Kuranı Kırım dahi çok açık bir hüküm ihtiva etmekte olup bu hüküm aynen

3) Bk. Suha Arkin, Florence Nightingale, Kızılay Dergisi, Yıl : 1, Sayı : 4, s. 6.

şöyledir : «Savaş pusatları (silâhları) bırakılınca, ya iyilik eyleyin, ya da karşılıkla salverin»⁴. Demek ki, Kuranın vaz ettiği hükme göre de yaralıların veya esirlerin ya tedavi edilmeleri ve iyi muameleye tabi tutmaları ya da düşman tarafındaki esirler veya tazminat mukabilinde teslim edilmeleri lâzım gelmektedir.

Ancak, dinlerin ileri sürdüğü yardım ve iyilik fikirleri uzun asırlar boyunca dikkate alınmamıştı ve yaralılar umumiyetle harp sahalarında kendi hallerine terkedilmişlerdi. Dinlerin müeyyidesi öteki dünya için vaz edilmiş olduğundan bu müeyyideyi mutlak surette kâle almaları hususunda fertleri ve milletleri zorlayabilmek mümkün değildi ve bunun içindir ki, son derece insanî bir hüviyet taşıyan yaralılara yardım fikrinin Devletler Hukuku'nun kadrosu içine alınması, yani ona hukukî bir karakter bahsedilmesi gerekiyordu. İşte, İsviçreli Dr. Henri Dunant bu işi yaptı.

Dr. Dunant 1859 yılında Franız ve Avusturya ordularının İtalya'da Solferino civarında yaptıkları savaştan sonra orduların tıpkı muharipler gibi sağlık ekiplerinin de düşmandan kaçarak geride bıraktıkları binlerce yaralının feci durumunu müşahade etmiş ve 9000 yaralı askerin tedavisi ile meşgul 6 doktordan biri olarak insan gayretinin fevkinde bir enerji sarfettikten sonra bu defa kendisi hastalanarak İsviçrenin dağlık havasında iki yıl müddetle tedavi edilmişti. Bu iki yılın sonunda Cenevre'ye dönen Dr. Dunant vicdanından yükselen sesi bütün insanlığa hitap eden *Bir Solferino Hatırası* isimli eserinde dile getirmiş ve gördüğü fecaati milletlerin ve devlet adamlarının dikkatine arz etmiştir.

Bundan sonra dört arkadaşı ile birlikte teşkil ettiği «Beşler Komitesi» nin devletler nezdinde vâki müracaat ve dâveti üzerine İsviçre, Belçika, Hollanda, İtalya, İspanya, İsveç Norveç ve Danimarka delegeleri 1863 de Cenevre'de bir sözleşme yaparak şu üç esasın kabulü fikrini ortaya atmışlardır⁵ :

«1 — Savaşta seyyar ve sabit hastanelerin bütün memur ve hizmetlileri ile yaralı ve hastaların muharip devletlerce tarafsız tanınması,

4) Bk. Kur'anı Kerim, Besim Atalay Tercemesi, s. 622, (Muhammed Suresi).

5) Bk. Yeni Bir Yüzyılın Eşiğinde, Kızılay Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 3, s. 5.

2 — Ordu sıhhiye hizmetlerini ayırt edecek müşterek bir alâmetin kabulü,

3 — Bu alâmetin bayrak olarak kullanılması halinde bu bayrağın çekildiği her yerin tarafsız tanınması.»

Bu esaslar evvelâ gayriresmî olarak tespit edilmiş, fakat 22 Ağustos 1964 de İsviçre Hükümetinin dâvetine uyarak bu sözleşmeye katılan devletler arasında resmî bir hüviyet kazanmış ve korumaya işareti beyaz zemin üzerinde kırmızı bir haç olarak tespit edilmiştir.

Türkiye'nin Kızılhaç hareketine katılması 11 Haziran 1868 de bugün Kızılay dediğimiz «Asker Hasta ve Yaralılarına İmdat ve Yardım Cemiyeti» nin kurulması ile olmuştur. Bu derneğin birçok Kızılhaç Derneklerinden evvel kurulmuş olduğu Kızılhaçlar Birliği'nin dosyalarındaki vesikalarla sabittir⁶. Komite bu derneğin kurulması için Dr. Abdullah beyi vazifelendirmiş, bu şahıs da Ordu Sıhhiye Müfettişi Marko Paşa'nın başkanlığında bir geçici komite kurmak suretile faaliyete geçmiştir. Bu suretle kurulan cemiyet büyük alâka toplamış ve kaydedilen ilk 50 âzâdan 10 unu Türk hanımları teşkil etmiştir. Derneğin kuruluş tarihçesinden bahsederken Dr. Abdullah Bey, Dr. Kırmılı Aziz Bey, Dr. Marko Paşa, Serdarı Ekrem Ömer Paşa ve arkadaşlarının minnet ve şükranla zikredilmeleri lâzımdır. Bu fertlerin himmet ve gayretleri ile teşekkül eden Dernek «Asker Hasta ve Yaralılarına İmdat ve Yardım Cemiyeti», «Hilâli Ahmer Cemiyeti» gibi değişik isimlerinin mevcudiyetine rağmen bugünkü Kızılay'dan başka bir teşekkül olmayıp 100 seneye yakın bir zamandan beri sosyal yardım faaliyetleri sahasında çeşitli vazifeleri üzerine alarak daima artan bir ehemmiyetle memleket hizmetinde bulunmuştur. 1935 yılından beri Türkiye Kızılay Cemiyeti adını alan derneğin bugün ifa etmekte olduğu vazifeler kuraklık, yangın ve zelzele yardımları, sel felâketi ve iâşe sıkıntısı yardımları, Verem ve Trahom savaşı için dispanserler kurulması ve ilâç temini ve tevzii, aşocakları işletilmesi, göçmenlere yardım, hemşire yetiştirilmesi, harp esirlerinin haberleşme ve mübadele işlerinin kolaylaştırılması ve kan programı gibi çeşitli fonksiyonlardır.

6) Bk. Prof. Nusret Karasu, Türkiye Kızılay Cemiyetinin Kuruluş Tarihi, Kızılay Dergisi, Yıl : 1, Sayı : 1, s. 1.

Görülüyor ki, başlangıçta sadece harp yaralılarına yardım gâyesile kurulan Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetleri zamanla faaliyet sahalarını genişleterek çeşitli vazifeler yüklenmişlerdir.

Kızılhaç fikrinin tarihçesinde müşahede edilen ikinci inkişaf ise başlangıçta harplerin meydana getirdiği tahripkâr tesirleri sadece telâfiye çalışmaktan ibaret olan bu gibi teşekküllerin çeşitli tabîî felâketler karşısında milletler arasında gittikçe artan yardımlaşmalara imkân vermekle karşılıklı bir sevgi, sempati ve anlayışın hakim olmasına yol açmak suretile ileride harpleri önlemeye dahi muktedir olabilecek bir seyir takip etmekte olmalarıdır. Gerçekten *din*, *dil* ve *milliyet* farkları tabîî felâketler karşısında silinmekte ve sadece *insan* olmaktan ibaret bulunan tek müşterek vasıf ehemmiyet kazanmaktadır. Böylece, kızılhaç fikrine hizmet eden teşekküller *pasif* bir telafi faaliyetini ifa etmekle kalmayıp, yardımlaşan insanlar arasında dostluk ve kardeşlik hislerinin teşekkülüne hizmet etmek gibi *aktif* bir fonksiyon da yüklenmektedirler.

Son birkaç sene zarfında Kızılayın muhtelif maksatlar için harcadığı paraların ait oldukları yıl ve yardım tutarı itibarile aşağıda belirtilen kaynakları Kızılhaç - Kızılay işbirliğini aydınlatabilir⁷.

<u>Harcanan Paranın Kaynağı</u>	<u>Yıl</u>	<u>Yardım (T.L.)</u>
Kızılay Gelirlerinden	1960	26.509.240,—
Kızılay Gelirlerinden	1961	19.348.178,—
Kızılay Gelirlerinden	1962	22.249.379,—
CARE Katolik yardım servisleri ve Kiliseler Konseyi	1961	6.344.461,—
CARE ve Katolik yardım servislerinden	1962	46.936.450,—

Görülüyor ki 1962 yılında muhtelif maksatlar için yapılan harcamaların Care ve Katolik yardım servislerinden temin edilen kaynağı Kızılayın yine 1962 yılı zarfında bizzat kendi gelirlerinden yaptığı harcamaların iki mislinden de fazladır.

Böylece üçüncü bir inkişaf istikameti olarak eskiden haçlı seferleri gibi ayrı dinlere mensup milletler arasında vuku bulan harpler nev'inden çarpışmaların Kızılhaç ve Kızılay teşekküllerinin ku-

7) Bk. Kızılay Dergisi, Yal : 1, Sayı : 3, s. 13.

rulmasından sonra, farklı dinlere mensup insanların evvelâ harp daha sonraları ise harpten başka felâketler dolayısıyla birbirlerine yaklaşmalarını ve yardımlaşmalarını temin etmek suretile din sahasında lâik anlayışın hâkimiyetine dahi yol açan vesileler durumuna geçişi ifade edilebilir. Bu zihniyetin izlerine Türklerde çok eskiden beri rastlanmakta olduğunu gösteren en kuvvetli delil Selâhaddin Eyyubi'nin esir aldığı yarah Hristiyan askerlerinin kendi doktorları tarafından muayene edilmesine müsaade etmiş olmasıdır. Her ne kadar 20. asrın ortasında Kıbrıs'ta halâ cereyan eden hâdiseler Haçlı seferleri devrinin zihniyetile hareket eden din adamlarının mevcudiyetini göstermekte ise de, bu türlü istisnaî hareketler hezimete uğramaya mahkûmdur. Nitekim «uluslararası teşkilâtın Kıbrıs'taki siyasî danışmanı Alejandro Flores Makarios'u ziyaret etmiş ve milletlerarası Kızılhaç teşkilâtınca kayıp oldukları tespit edilen 45 Türk'ün isimlerini ihtiva eden listeyi kendisine vermiştir»⁸. Kızılhaç ve Kızılay gibi insanî gayeler güden yardımlaşma teşekkülleri, yolları üzerinde bulunan bütün pürüz ve maniaları bertaraf edebildikleri zaman dünya milletlerinin sulha ve huzura kavuşmaları mümkün olabilecektir.

Bu suretle Kızılay'ın teşekkülünü ve tarihî tekâmül seyrini kısaca belirttikten sonra bugünkü durumunu ve problemlerini ele alabilir ve bu maksatla bünyevî vasıfları üzerinde durabiliriz.

II. KIZILAY CEMİYETİNİN BUGÜNKÜ BÜNYEVÎ VASIFLARI :

Bugünkü durumu itibarile Kızılay müessesesini gözönüne almak istediğimiz takdirde Kızılayın evvelâ gayeleri, daha sonra vasıtaları ve nihayet gayelerile vasıtaları arasında bir âhenk tesisinde ne dereceye kadar muvaffak olabildiği hususları üzerinde durmalıyız. Bu ahengin daha muvaffakiyetli bir surette tesis edilebilmesi için düşünülebilecek tedbirler ise Kızılay'ın ilerideki faaliyetlerinin istikametlendirilmesi konusunu teşkil edecek ve konferansımızın son kısmında ele alınacaktır.

Kızılay'ın gayeleri Kızılaycılığın prensiplerine göre şekillenmekte olup bu prensipleri birkaç noktada hülâsa etmek mümkündür⁹ :

8) Bk. Makarios'a 45 Türk'ün Akıbetleri Soruluyor, Cumhuriyet Gazetesi, 8 Mayıs, 1964.

9) Bk. Kızılay Dergisi, Sayı : 6, s. 4, Kızılaycılığın Temel Prensipleri.

1 — *İnsanlık* :

İnsanların ızdıraplarını yok etmeye veya hiç değilse hafifletmeye çalışmak.

2 — *Tarafsızlık* :

İrk, din, dil, milliyet, siyasi inanç ve sosyal durum farklarını gözetmeksizin felâketin şiddet derecesine göre yardım önceliği esasını kabul etmek.

3 — *Nötralite* :

Bütün insanlığın güvenine lâyık olabilmek için siyasi, dini, ırki ... münakaşalara bilfiil katılmaktan sakınmak.

4 — *Bağımsızlık* :

İnsanlığa yardım faaliyetinde bulunan bir teşekkül olmak itibarıyla millî kanunlar karşısında kızılaycılığın prensiplerine sadık kalabilme imkânını verecek bir muhtariyeti muhafaza etmek.

5 — *Gönüllü Hizmet* :

Yardım faaliyetlerini herhangi bir menfaat temini düşünülmeksizin yürütmek.

6 — *Birlik* :

Yardımlaşma faaliyetlerine hasredilen emek ve iktisadî kıymetin tek elden organize edilebilmesi için memlekette, herkese açık ve bütün memlekete yaygın tek bir dernek halinde faaliyet göstermek.

7 — *Cihanşumullük* :

Bütün millî Kızılay ve Kızıllaç dernekleri arasında bunların aynı haklara sahip olmalarını temin edecek bir yardımlaşmanın gerçekleşmesine ve insan ızdıraplarını millî hudutları aşan bir işbirliği ile daha kıyafetli bir surette hafifletmeye çalışmak.

Bu prensiplerin haklılığı her türlü tereddütten uzaktır. Ancak, bunların tatbikata intikal ettirilmesi halinde birtakım alternatif şıklarla karşılaşmak ve bu şıklardan birini veya diğerini tercih et-

mek zarureti vardır. Meselâ, Kızılay'ın *insanlık* prensibine uygun olarak insanların ızdıraplarını hafifletmeye çalışması lâzım geldiği hususu kolayca kabul edilebilir. Fakat insan ızdıraplarının hafifletilmesine karar vermekle iş bitmez ve bu prensibi kuvveden fiile intikal ettirirken bir takım alternatifler karşımıza çıkar.

Evvvelâ şu iki ihtimalden birini tercih etmek mecburiyeti hasıl olur :

a) İnsan ızdıraplarının imkân nispetinde her çeşidini tahfif etmeye çalışmak,

b) İnsan ızdıraplarının münhasıran bazılarını tahfif etmeye çalışmak.

Bu hususta salim bir karara varılabilmesi az gelişmesi memleketlerde pek de kolay bir mesele değildir. Çünkü bu memleketler, gelişmiş memleketlerin aksine olarak insanların her neviden ızdırapla karşıkarsıya oldukları memleketlerdir. Halbuki gelişmiş memleketlerde hiç değilse iktisadi neviden ızdıraplar esasen tasfiye edilmiştir ve oralarda meselâ gıdasızlıktan hastalanmak tehlikesine mâruz kimselere gıda maddesi tevzi etmek gibi hizmetler daha ziyade az gelişmiş memleketler halkına (meselâ Katolik servisleri tarafından) yapılan yardımlar şeklinde tezahür etmektedir.

Bundan ötürü gelişmiş memleketlerdeki Kızıllaç teşekkülleri bizim için şimdilik lüks telâkki edilebilecek bazı hizmetleri ifa ediyorlar. Meselâ «Kanada Kızıllaç 15 - 16 yaşındaki öğrenciler için yeni bir faaliyet sahası açmıştır. Bu yaşlardaki öğrenciler Kanada Kızıllaçının tespit ettiği programlar dahilinde hastaneleri ziyaret etmekte, hastaların yemeklerini yedirdikleri gibi onlara kitap okumakta, mektuplarını yazmakta hatta küçük çocukların oyuncaklarını tamir etmektedirler»¹⁰. Nüfusunun bir kısmı kâfi derecede gıda alamadığı için hastalanan bir memlekette ise iktisadî hayatın acele hal çaresi bekleyen sert problemleri vardır.

İktisadî yardım programlarının dışında tabîî felâketler karşısında yapılan yardımlar, kan bağışi gibi hayat kurtarma faaliyetleri Kızıllaç ve Kızıllaç teşekküllerinin asla vazgeçemeyecekleri esas fonksiyonlarından. Fakat, gelişmiş memleketlerde, sigorta teşekküllerinin inkişaf etmiş olması, halkın refah seviyesinin yüksekliği gibi sebeplerle Kızıllaç'ın iktisadî fonksiyonu daha ziyade az

10) Bk. Kızıllaç Dergisi. Yıl : 1, Sayı : 2, s. 12.

gelişmiş memleketlerin fakir halkına yöneltilmiş maddî yardım programlarını ihtiva ettiği ve Kızıllaç teşkilâtı yavaş yavaş daha ziyade *şefkat* faaliyetlerine gayretlerini teksif etme temayülü gösterebilecek durumda olduğu halde bizde vaziyet farklıdır. Kızıllaç, az gelişmiş bir memleketin yardımlaşma teşekkülü olarak beşer ızdırabının her çeşidini tahfif etmekle kendini vazifeli hissediyor. Bunun neticesinde bir taraftan kan yardımı, tabii felâketlerde yaralanan ve hastalananların tedavisi, doyurulma ve barındırılmaları gibi yardımlara zarurî olarak girişirken fakirlere devamlı açocakları açmak ve giyim eşyası dağıtmak gibi iktisadî yardım fonksiyonlarını da geniş ölçüde üzerine alıyor.

Bu konu üzerinde derinlemesine düşünülürse bu yardım faaliyetlerinin temin ettiği net faydanın zannedildiği kadar tatmin edici olmadığı fakat zarurî olduğu görülür. Kızıllaç fakir halka yaptığı bu türlü yardımlardan kısmen sarfınazar edilebilseydi Kızıllaç müessesesinin elinde mevcut fonların yatırımlara tahsis edilerek fakir halka iş imkânları açılması suretile daha müsmir bir surette kanalize edilmeleri uzun vâde bakımından tavsiyeye şayan olurdu. Şu var ki sırf iktisadî olan bu mülâhaza hem uzun vâdeli bir görüşü aksettirmektedir hem de esas itibarile bir *şefkat* müessesesi olan Kızıllaç'ın *şefkat* fonksiyonunun ihmal edilmesini tazammun etmektedir. Meseleyi *şefkat* görüş zaviyesinden ve kısa vâdeli olarak veya muayyen bir anda mevcut durum itibarile ele aldığımız zaman işsizlik, açlık, çıplaklık gibi felâketlere Kızıllaç'ın lâkayit kalamıyacağı kabul etmek mecburiyeti vardır. Az gelişmiş bir memlekette sigorta müessesesinin gelişmesi, yatırımların artması ve iş imkânlarının çoğalması kısa zamanda başarılacak işler olmadığına göre muayyen bir anda mevcut sefaletler tez elden hal çaresi bekleyen meselelerdir ve bu gibi durumlarda gıda tevzii ve sair suretlerde yapılan yardımlardan vazgeçilebilmesi mümkün değildir. Şu var ki, az gelişmiş memleketler, bu iki görüş arasında, yani sırf iktisadî düşünceye dayanan uzun vâdeli ve tamamen *şefkat* hislerinin tatminine yönelik kısa vâdeli görüşler arasında, hiç birini ifratlı bir şekilde benimsemeksizin muvazeneli bir kaynaşma tesis etmek zorundadırlar.

İşte, bu noktada başka bir mesele ile karşılaşılıyor. İktisadîlik prensibine ne kadar riayet ederse etsin, yani hemen harcamak mecburiyetinde olmadığı aktif kıymetlerini ne dereceye kadar semerelendirmek ve arttırmak isterse istesin herhangi bir anda

memleketin herhangi bir yerinde vuku bulacak bir felâkete derhal koşmak ve felâkete halka yardım elini uzatmak gayesini güden bir müessese olarak Kızılay, muayyen bir likidite durumunu da muhafaza etmek mecburiyetindedir. Böyle olunca bütün bu hususlarda, yani :

a) Yardıma muhtaç felâketzedelere arızî olarak ve fakir halka devamlı surette iktisadî yardımda bulunulması (şefkat gayesini temin),

b) İktisadîlik prensibine uyularak birinci gayenin daha iyi gerçekleştirilmesi için gelirin arttırılmasını temin etmek üzere mevcut fonların bir kısmının işletilmesi (İktisadî gayeyi temin),

c) Herhangi bir acele yardım zarureti karşısında gerekli vazifenin yapılabilmesi için kifayetli seviyede nakdî yedek bulundurulması (Likidite gayesini temin),

hususlarında bir muvazene noktasına varılabilmesi lâzımgelmektedir. Bu muvazenenin temini ise Kızılay'ın sadece sarfiyatını değil kaynaklarını tespit hususunda da plânlı hareket etmesini gerektirmekte ve bu husustaki plânlar bilhassa yeni kaynakların bulunması ile de ilgili olarak bizi Kızılay müessesesinin müstakbel meseleleri üzerinde düşünmeye sevketmektedir.

III. KIZILAYIN MÜSTAKBEL FAALİYETLERİNİN İSTİKAMETLENDİRİLMESİ

Kızılay az gelişmiş bir memleketin yardımlaşma teşekkülü olarak üç sebepten ileri gelen üç ayrı güçlkle karşı karşıyadır ve istikbaldeki faaliyetlerinin daha muvaffakiyetli olması bu üç güçlğün halline bağlıdır :

- 1) İhtiyaçların çokluğu,
- 2) Bu ihtiyaçları karşılayacak vasıtaların mahdut oluşu,
- 3) İhtiyaçlar ve vasıtalar arasında muvazene temini hususunda halkın yardımlaşma şuurunun henüz gerektiği kadar inkişaf etmemiş olması.

1962 yılında şubelerden merkezdeki hesaplara intikal ettirilen gelirlerin miktarını gösteren aşağıdaki tablo bu hususta bir fikir verebilir.

Aidat Geliri	371.734,78 Lira
Para Bağışları	1.646.054,15 »
Pul Geliri	1.789.547,99 »
Çeşitli Gelir	1.970.993,63 »
Kira Geliri	1.107.059,53 »
Yekûn	6.885.390,08 »

Halbuki aynı yıl zarfında Katolik servislerinden temin olunan yardımların tutarı 9.397.432,24 Liradır¹¹.

İhtiyaçların ise ne kadar çeşitli ve ne kadar fazla olduğunu evvelce izah etmiş bulunuyorduk.

Bu iki problemin gözönüne alınması bizi zarurî olarak üçüncü problem yani yardımlaşma şuurunun kifayetsizliği meselesi üzerinde düşünmeye sevk ediyor. Tabloda 371.734,— lira olarak gözüken aidat gelirlerinin Türkiye ölçüsünde ne kadar ehemmiyetsiz bir rakam olduğunu izaha lüzum yoktur. Aidat gelirinin düşüklüğü âza adedinin de azlığını gösteriyor. Kızılay'ın tamamen ticarî bir zihniyetle hareket ederek aktif kıymetlerini arttırmaya çalışması hudutlu bir politikadır ve Türkiye'nin bilhassa tabii felâketlere çok sık maruz kalan bir memleket oluşu Kızılayı ihtiyatlı bir iktisadî politika güderek «sosyal» gayeye ön plânda gelen bir ehemmiyet vermesini gerektirmektedir. Nispeten rizikosuz bir gelir unsuru olan kira gelirinin yüksekliği de bu bakımdan çok yerindedir. 1962 yılı raporuna göre meselâ yatırılan sermayenin % 25 inin üstünde bir kâr sağlayan Emek İnşaat Şirketi hisse senetlerine 245.000,— Lira gibi düşük bir meblâğ ile iştirak edilmesi, buna mukabil 1961 yılında 5.891.187,— liradan ibaret olan banka ve kasabalardaki nakit ve altın mevcudunun 1962 yılında 11.358.231,— liraya çıkarılmış olması hep aynı düşünceye dayanmaktadır.

Diğer taraftan Kızıllaç teşekküllerine de devamlı surette yük olmak herhalde doğru ve yerinde olmasa gerekir. 1962 yılında Katolik yardım servislerinden temin edilen 9.397.432,24 liralık yardım mukabil aynı yıl içinde yurt dışına yapılan aynı ve nakdî yardımların tutarı 387.234,14 liradan ibaret olmuştur.

11) Bk. Türkiye Kızılay Derneği, 1962 yılı raporu, s. 9 ve 15.

Şu halde Kızılay müessesesi çok faydalı ve hayırlı hizmetlerine rağmen mes'uliyetini idarecilerine atfetmemize imkân olmayan bir fasit dairenin içinde bulunmaktadır. Memleketin fakirliği ve tabii felâketlere fazlasile maruz bulunuşu Kızılaym iktisadî yatırımlarla gelirlerini arttırmasını önlemekte ve gelirlerinin az oluşu bunların daha ziyade ihtiyatlara ve müstehlik gayeye (fakirlere yardım v.s.) tahsis edilerek arttırılmalarını büsbütün önleyici bir tesir yaratmaktadır. Bu fasit daireden kurtulmak için mevcut çareler kanaatimizce şunlardan ibaret olabilir :

1 — *Rehabilitasyon* :

Bilindiği gibi rehabilitasyon ihtiyarlık, sakatlık, hastalık ve analık gibi sebeplerle çalışma kabiliyetini kısmen kaybetmiş kimselerin hafif ve müsait işlerde ve ekseriya kısmî olarak çalışmalarını (part-time occupation) temin etmektir. Bu türlü faaliyetler ev sanayii şeklinde de organize edilebilir ve meselâ evinde bakılacak hastası veya çocukları olan fakir kadınlar için fevkalâde faydalı olur. Kızılay'ın birçok yerlerde açtığı dikiş nakış kursları bu bakımdan bir ilk adım kabul edilerek bu faaliyetlerin ev sanayii halinde inkişaf ettirilmeleri ve mamullerin satılışı hususunda dahi bir organizasyon kurularak fakir halka yardımcı olunması pek yerinde bir hareket olabilir.

Bu suretle sağlanacak faydaları üç noktada belirtmek mümkündür :

a) Bu türlü faaliyetlerde bulunan fakir kimseler bir ücret geliri elde edeceklerinden bunlara erzak tevzii ve sair şekillerde yapılacak yardımlara hacet kalmaz (giderlerde kısıntı),

b) Bu mamullerin satılmasile kâr elde edileceğinden bu kâr Kızılay'ın ihtiyat sermayesine eklenebilir (gelir artışı),

e) Yardımlardan faydalanan kimseler çalışarak gelir elde edeceklerinden aşağılık duygusuna ve utanç hissine hiç bir surette kapılmazlar (psikolojik fayda).

Bu hususta halkın yetiştirilmesi için kurslar açılabilir veya kurslara da devam edemeyecek durumda bulunanlar için (bilhassa okuyup yazma bilen genç kızlara ve kadınlara) ev sanayii faaliyetlerini öğreten kitaplar dağıtılarak birkaç kişilik gruplar halinde evlerde toplanmaları suretile bu kitaplara dayanan tatbiki bilgiler

verilebilir. Hakikaten, yumuşak ve sert oyuncuların, Avrupa memleketlerinde pek revaçta olan hususî kumaşlardan yapılmış avizelerin, her türlü eldivenlerin ve sair eşyaların evde imali mütehasısları tarafından yazılmış (şekilli ve izahlı) kitaplardan kolaylıkla öğrenilebilir ¹².

2 — *Âza adedini arttırmak :*

Bu hususta alınabilecek tedbirler pasif ve aktif mahiyette olduklarına göre iki grupta müdafaa edilebilirler :

a) Pasif tedbirler :

Bunlar esas itibarile müdafaa tedbirleridir. Ehemmiyetsiz gibi görünmelerine rağmen son derece ehemmiyetlidirler. Haksız yere ve meselelerin aslını ve esasını bilmeden Kızılay'ın faaliyetlerini ulu orta tenkit eden basın mensuplarının derhal cevaplandırılması ve tenkit konusu edilen hususların en ince teferruatına kadar ve vesikalara dayanılmak suretile açıklanarak âmme efkârında husule gelen şüphenin yok edilmesi lâzımdır. Bu müdafaa fonksiyonu lâyıkile ifa edildiği takdirde tenkitler halkın itimadının zayıflamasından ziyade kuvvetlenmesine vesile teşkil ederler ve yapılan haklı müdafaaalar âza adedinin azalmasına mâni olurlar.

b) Aktif tedbirler :

Âza adedinin artırılması için alınabilecek aktif tedbirler propoganda tedbirleridir. Bunlardan evvelâ fiilî durumlardan istifade edilmek suretile yapılabilecek propogandalar üzerinde durulabilir.

Kızılay'ın lehinde düşüncelere yol açabilecek hiçbir propoganda bir tabii felâketin bütün memlekette yarattığı teessür hisleri henüz yatışmadan, sığağı sığağına yapılan bir propoganda kadar müessir olamaz. Radyo programlarında felâketzedelerin konuşulması, aktüalite filmlerinin gösterilmesi âmme efkârında müsait bir tesir yaratabilir ve bunu takiben öne sürülecek *Kızılay'a âza*

12) Londrada geçirdiği bir yıl zarfında bu türlü kitaplardan (Lampshade Making, Soft Toy Making, Glowe Making ve sair isimleri taşıyan) bir kaçıncı satın alarak beraberinde Türkiye'ye getirmiş olan konferansçı, Kızılay idarecileri munasip gördükleri takdirde bunlardan herhangi birinin tercümesini hiçbir ücret almaksızın yaparak Kızılay müessesesinin emrine tahsis etmeye amadedir.

olumuz parolasının çok daha tesirli olması beklenebilir. Bu türlü bir propoganda âza namzedi fertlere herhalde idarecilerin konuşmalarından ziyade bizzat felâkete maruz kalmış ve yardım görmüş fertlerin konuşmalarını işittirmek veya durumlarını filmlerle göstermek suretile yapılmalı ve âza namzetlerinin onların hislerine bilfiil iştirak edebilmelerini temin edebilmelidir. Vatandaşların yardımlaşma temayüllerini kuvvetlendirmek ancak bu suretle mümkün olabilir.

Yardımlaşma temayülünün kuvvetlendirilmesi hususunda müessir olabilecek ikinci bir propoganda vasıtası dinî örf ve âdetler olabilir. Meselâ memleketimizde Müslümanlığın hâkim olması dolayısıyla kurban, zekât, fitre gibi dinî yardım âdetleri vardır ve orta ve yukarı sınıfı teşkil eden Müslüman vatandaşlarımızın hemen hepsi de bu âdetlere riayet etmektedirler (Bilhassa fitre bakımından bu hükmümüz doğrudur). Ancak umumiyetle gecekondulu mahallelerinde ikamet eden aşağı sınıf halktan tecrit edilmiş durumda bulunan orta ve yukarı sınıf halk, fakirlerin bu kadar çok olduğu memleketimizde fitrelerini verebilecekleri hakikaten muhtaç durumda bulunan ve dilenmiyecek kadar haysiyet sahibi olan kimseleri bulmakta güçlük dahi çekerler.

Bu gibi durumlarda yardımların müşahhas fertlere yapılacak yerde Kızılay'a yapılması bunların bir elde toplanarak mücerret bir *felâketzede ve muhtaç fertler zümresi*'ne tevziini mümkün kılabilir. Bir yardımlaşma teşekkülü sıfatile Kızılay'ın bu türlü bir propogandaya girişmesinde hiçbir mahzur yoktur. Dinî yardımlaşma inançları ve buna bağlı tatbikat bir sosyal vâkıa olarak mevcuttur ve bu realiteyi görmemezlikten gelmek veya bunu memleketimizde ne olduğu henüz sarıh bir surette anlaşılmamış olan «gericilik mefhumu» ile karıştırmak en hafif bir ifade ile sosyolojik espriden mahrum olmak demektir. Bundan ötürü yüz yüze temasların az olduğu girift bünyeli şehir cemiyetinde bu âdetlerin sırf dinî vazifeyi yerine getirmiş olmak uğruna faydasız bir surette tatbikine son verilmesi ve onların faydalı olacakları sosyal gruplara kanalize edilmesi hususunda Kızılay'ın propoganda ve tavassutu hakikaten çok tesirli olabilir.

Kaldı ki, böyle bir tatbikat ile yardımlaşma duygularının kuvvetlendirilmesi vergi kaçakçılığının yüksek olduğu bilinen memle-

ketimizde kanun yolu ile tahakkuk ettirilecek sosyal adalete erişmede uzvî bir intikal safhası rolünü de oynayabilir.

Netice itibarile, yüz seneye yakın bir zamandan beri devam eden mevcudiyeti ve faaliyetleri ile yurt içinde ve dışında Türk yardımseverliğinin en ziyade iftihara lââyık nûmunesini teşkil eden Kızılay'a bir Türk vatandaşı olarak minnet duygularımı ifade ederken kıymetli dinleyicilerimin hepsini birer Kızılay âzası olarak görmek temennimi sözlerime ilâve etmek isterim. Türk milletini her hususta en şerefli yola sevkemiş olan büyük Atatürk'un şu sözleri medeniyet okyanusunda daima en doğru yolu bulabilmemiz için milletimizin ebediyete kadar gelip geçecek bütün fertlerine istikamet gösteren bir fener olmalıdır :

«Hilâli Ahmer âza adedinin memleketin rüştü içtimâisiyle mütenasip bir dereceye varmasını ve bütün milletin bu tenasübü temin etmesini temenni eylerim.»